

До спеціалізованої вченої ради
Д. 26.247.01 Інституту демографії
та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

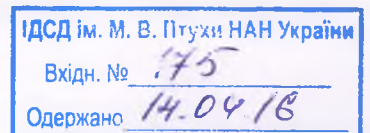
доктора економічних наук, професора Антонюк В.П. на дисертаційну роботу Рудич Лесі Василівни на тему *«Людський потенціал споживчої кооперації як чинник забезпечення якості життя сільського населення»*, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

В сучасних умовах усе більше значення в забезпеченні розвитку будь якої сфери суспільної діяльності відіграє людський потенціал. Це стосується і розвитку аграрного сектору економіки та тих організаційно-господарських форм, які там присутні. Споживча кооперація, яка в Україні поширена переважно у сільській місцевості, здійснює торговельну, заготівельну, виробничу та інші види діяльності, сприяє економічному, соціальному і культурному розвитку села, має безпосередній вплив на рівень та якість життя сільських мешканців. Ефективність діяльності підприємств споживчої кооперації та перспективи їх розвитку значною мірою залежать від наявного людського потенціалу, який має, на відміну від інших сфер діяльності, свою специфіку, оскільки складається із пайщиків та працівників. Слід відзначити, що людський потенціал споживчої кооперації України є мало дослідженим явищем. Суперечливі процеси, які відбуваються в його кількісних та якісних параметрах, поки що мало проаналізовані, не визначено їх вплив на якість життя сільського населення. Це обумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження та його практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Рудич Л. В. виконана у рамках двох тем наукових досліджень кафедри управління персоналом і економіки праці ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», а саме «Розробка теоретико-методологічних основ розвитку та управління персоналом» (номер державної реєстрації ДР № 0112U001078) та «Ефективність інвестицій в людський капітал на підприємствах в сучасних умовах» (номер державної реєстрації ДР № 0112U001077), у межах яких автором здійснено дослідження стану та динаміки людського потенціалу споживчої кооперації України та його впливу на розвиток Укоопспілки та якість життя сільського населення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна

Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в дисертаційній роботі Рудич Л. В. є теоретично обґрунтованими і достовірними, оскільки вони викладені у відповідності з поставленими метою і завданнями дослідження, базуються на фундаментальних положеннях економічної науки, аналізі робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, які стосуються людського потенціалу, якості життя, споживчої кооперації та сільського населення. Автором використано сучасні загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: абстрактно-логічний, узагальнення, порівняння, класифікації, системного підходу, економіко-статистичного аналізу та економіко-математичного моделювання, що дало змогу виявити специфіку людського потенціалу споживчої кооперації, здійснити аналіз його параметрів та визначити його роль у забезпечення якості життя сільського населення. Використані в дисертації методи дослідження відповідають потребам вирішення поставлених завдань.

Достовірність та обґрунтованість отриманих висновків та розроблених пропозицій забезпечується також інформаційною базою дослідження, в якості якої слугували законодавчі та нормативні документи з питань регулювання споживчої кооперації в Україні, звіти ПРООН з людського розвитку, а також тим, що дисертаційне дослідження виконано на основі широкого масиву даних Державного комітету статистики України, статистичної та фінансової звітності Центральної спілки споживчих товариств України.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи Л. В. Рудич підтверджується їх апробацією на 14 міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях, численними публікаціями (всього 21 публікація) у наукових фахових виданнях, за кордоном, у наукових періодичних виданнях та матеріалах конференцій, а також використанням у практичній діяльності обласним відділенням Укоопспілки та у навчальному процесі.

Наукова новизна дослідження і отриманих у дисертації результатів.

Наукова новизна результатів роботи визначається сукупністю наукових положень, висновків і рекомендацій теоретичного, методичного і практичного характеру, спрямованих на вирішення проблеми формування й використання людського потенціалу споживчої кооперації, оцінювання його результативності в контексті розвитку та забезпечення якості життя сільського населення. Заслужують на увагу такі наукові результати, які містять наукову новизну:

запропонований авторський підхід до обґрунтування складових людського потенціалу. До них включено три базові сутнісні компоненти - здоров'я, знання,

вміння та здібності а також культуру, які, на переконання автора, мають суспільну та особистісну значимість та виступають інтегруючою основою повноцінної життєдіяльності окремої людини, соціальної групи, господарюючого суб'єкта (с.26–35,) та розкрито їх змістовне наповнення. Визначено чинники формування людського потенціалу за кожною визначеною складовою (с.38-45) та за рівнями формування;

визначення носіїв людського потенціалу споживчої кооперації, якими є члени споживчих товариств і спілок, тобто пайовики (працюючі та непрацюючі), запропоноване трактування поняття «людський потенціал споживчої кооперації» як наявний та потенційний обсяг і рівень освітніх характеристик, професійних компетенцій, природно-біологічних і психологічних особливостей, моральних, етнокультурних і духовних характеристик членів споживчих товариств, що можуть бути реалізовані для досягнення стратегічних життєвих цілей, розвитку споживчої кооперації, забезпечення якості життя сільського населення (с. 58-60);

розроблена структурно-логічна схема процесу формування та використання людського потенціалу споживчої кооперації, який в системі соціальної відповідальності кооперативних підприємств відносно працівників і пайовиків спрямований на забезпечення якості життя сільського населення (с.82, рис. 1.15);

заслуговує на увагу кореляційно-регресійний аналіз впливу параметрів людського потенціалу споживчої кооперації на кількісні та якісні показники діяльності підприємств споживчої кооперації України (підрозділ 2.3), який виявив як позитивний, так і негативний вплив окремих показників, що є науково-методичним підґрунтям визначення шляхів підвищення ефективності використання людського чинника споживчої кооперації;

запропонований методичний підхід до оцінки людського потенціалу споживчої кооперації в контексті забезпечення якості життя сільського населення на основі інтегрального індикатора, для визначення якого було відібрано систему показників, які інтегруються за блоками: знання, вміння та здібності; культура; здоров'я; рівень добробуту сільського населення; гарантія отримання певного доходу; забезпеченість житлом (с. 138-146);

розроблений підхід до формування теоретичної моделі розвитку людського потенціалу споживчої кооперації на основі використання інструментарію математичного моделювання, яка передбачає визначення стратегічних цілей, математичну формалізацію складових людського потенціалу та чинників їх впливу, окреслення образу ефективного пайовика як носія людського потенціалу споживчої кооперації. Це може бути науково-методичним підґрунтям прийняття управлінських рішень щодо забезпечення розвитку людського потенціалу Укоопспілки (с. 165-180);

розроблені науково-методичні підходи щодо формування стратегії соціальної відповідальності споживчої кооперації як складової формування і використання людського потенціалу та забезпечення якості життя сільського населення, де визначено основні напрями соціальної відповідальності, які стосуються залучення пайовиків, інвестицій у людський розвиток, забезпечення ефективної зайнятості, компенсаційної політики, гідних умов праці, підвищення конкурентоспроможності робочих місць, особистісного та професійного рівня працівників та окреслено їх змістовне наповнення (с. 184-199).

Значимість дослідження для науки і практики, впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого використання.

Сформульовані та обґрунтовані у дисертації Рудич Л. В. теоретичні положення, науково-методичні розробки та пропозиції мають певне теоретичне і практичне значення.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у формуванні підходів до аналізу людського потенціалу споживчої кооперації, що є малодослідженим явищем, та у визначенні його кількісних і якісних параметрів, обґрунтуванні методичних підходів щодо інтегральної оцінки людського потенціалу споживчої кооперації та взаємозв'язку його параметрів з результатами господарської діяльності підприємств Укоопспілки, його аналіз в контексті підвищення якості життя сільського населення.

Практична цінність отриманих у результаті проведеного дослідження розробок полягає в тому, що зроблені в дисертації висновки і рекомендації щодо забезпечення формування та розвитку людського потенціалу споживчої кооперації можуть бути використані при удосконаленні діяльності Центральної спілки споживчих товариств України та її обласних відділень а також підприємств споживчої кооперації. Слід відзначити, що положення дисертації були реалізовані й знайшли застосування в Полтавській обласній спілці споживчих товариств при формуванні управлінських рішень щодо розвитку людського потенціалу (акт впровадження № 25/3 від 12.03.2015 р.) та у навчальному процесі Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Зміст дисертації, її завершеність та зауваження щодо її оформлення.

Дисертація Рудич Л. В. являє собою завершене наукове дослідження, результати якого в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання забезпечення розвитку людського потенціалу споживчої кооперації як чинника підвищення рівня життя сільського населення.

Матеріал дисертаційної роботи викладено у відповідності до поставленої мети та визначених завдань. Структура дисертаційної роботи містить три розділи

та 10 підрозділів. У першому розділі «Теоретико-методичні основи дослідження людського потенціалу» викладено теоретичні засади людського потенціалу, дано визначення соціально-економічного поняття «людський потенціал споживчої кооперації» та його ролі в забезпеченні якості життя сільського населення, розглянуто соціальну відповідальність як чинник формування людського потенціалу споживчої кооперації.

У другому розділі - «Оцінка використання людського потенціалу споживчої кооперації» - на основі широкого масиву статистичних даних здійснено аналіз діяльності підприємств споживчої кооперації, динаміку параметрів формування і використання людського потенціалу, досліджено вплив окремих складових людського потенціалу на розвиток споживчої кооперації, запропоновано методику інтегральної оцінки людського потенціалу споживчої кооперації в контексті забезпечення якості життя сільського населення.

У третьому розділі «Обґрунтування концептуальних засад і стратегічних пріоритетів формування людського потенціалу споживчої кооперації в контексті забезпечення якості життя сільського населення» проаналізовано законодавчі основи розвитку споживчої кооперації, інституційні умови формування людського потенціалу, запропоновані методичні підходи до побудови оптимізаційної моделі розвитку людського потенціалу споживчої кооперації, визначено стратегічні підходи розвитку соціальної відповідальності споживчої кооперації щодо формування людського потенціалу та забезпечення якості життя сільського населення.

Дослідження має теоретичний, аналітичний та прикладний аспекти. Викладення матеріалів дослідження є послідовним, висновки здійснено на основі проведеного аналізу та отриманих результатів. Дисертацію підготовлено відповідно до поставлених вимог щодо дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Повнота викладення основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих роботах автора.

Результати дослідження оприлюднено у низці публікацій у вітчизняних виданнях та в одній – у зарубіжних. За темою дослідження дисертантом опубліковано 21 наукову працю, серед них 1 розділ у колективній монографії обсягом 1,4 друк. арк., 9 статей – у фахових виданнях обсягом 4,7 друк. арк. Основні теоретико-методологічні положення та практичні результати дослідження доповідались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що знайшло відображення у 10 публікаціях у матеріалах конференцій.

Усі публікації відображають основні результати дослідження, які винесено на захист, та повною мірою відповідають змісту дисертаційної роботи. Внесок авторки у роботи, опубліковані у співавторстві, належним чином конкретизовано в авторефераті у переліку праць, опублікованих за темою дисертації. На захист виносяться розробки Рудич Л.В., що здійснено особисто в ході дослідження.

Зміст автореферату, який підготовлено відповідно до чинних вимог ДАК України, в цілому відповідає основним положенням дисертації, відображає структуру і логіку викладеного в дисертаційній роботі матеріалу.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи в цілому зміст дисертаційного дослідження, слід зробити певні зауваження та вказати на дискусійні моменти:

1) в дисертаційному дослідженні приділяється багато уваги визначенню понять і процесів, які не є предметом дослідження - сільська територія(с.47-48), громадські об'єднання (с. 49-50), опис процедури економіко-математичного дослідження і моделювання (с.120-129), що переобтяжує роботу. При розгляді різноманітних підходів щодо визначення основних категорій дослідження - людський потенціал (с.17-18), якість життя(с.58-59), соціальна відповідальність (с.64-66), - доцільно було би посилити критичний аналіз;

2) дискусійним є запропонований підхід до визначення базових складових людського потенціалу (с. 27-28) де виокремлено лише 3 складових – здоров'я, культуру, знання, вміння, здібності). Якщо для особистісного рівня такий підхід може бути прийнятним, то для макрорівня, регіонального та корпоративного рівня важливим компонентом є демографічна складова;

3) у підрозділі 2.2 (с.105-119) здійснено достатньо широкий аналіз динаміки кількісних і якісних параметрів людського потенціалу споживчої кооперації, однак при цьому глибоко не проаналізовано причини суттєвого скорочення чисельності як пайовиків (у 4 рази за період з 2005 по 2013 рр.), так і працівників споживчої кооперації (у 2.3 рази), які безумовно пов'язані з проблемами розвитку даної сфери господарської діяльності. Ці проблеми лише перераховані у рис. 3.9 (с.185), однак робота виграє би при їх детальному аналізі;

4) не можна погодитися з усім переліком показників-індикаторів запропонованої методики визначення інтегрального індикатора оцінки людського потенціалу в контексті забезпечення якості життя сільського населення (138-140). На наш погляд, їх відбір є недостатньо обґрунтованим, це стосується є віднесення до блоку «знання, уміння та здібності» показників «Індекс пайового капіталу», «Пайові внески на 1-го пайовика», блок «культура» не може обмежуватися тільки заохочувальними відзнаками, а показник кількості сімей, що перебували на

квартирному обліку, не є показником-стимулятором блоку «забезпеченість житлом»;

5) запропонована авторкою оптимізаційна модель розвитку людського потенціалу споживчої кооперації (с.179) є хоч і цікавою, однак абстрактною. В дисертації не визначено, яким чином її можна застосувати в практичній діяльності підприємств споживчої кооперації, або на рівні обласних чи центральної спілок. В ній передбачається моделювання образу ефективного пайовика як носія людського потенціалу споживчої кооперації, однак теоретично не обґрунтовано сутність ефективного пайовика, та не окреслено його параметри;

б) запропоноване визначення поняття соціальної відповідальності споживчої кооперації (с.76) є надто узагальненим і не відображає специфіку споживчої кооперації, яка достатнім чином розкрита в дисертаційній роботі. А розроблені науково-методичні підходи до Стратегія соціальної відповідальності споживчої кооперації, які викладені в підрозділі 3.3, слабо представлені в авторефераті.

Висловлені вище зауваження не перекреслюють наукових здобутків дисертаційної роботи та загальної її позитивної оцінки.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Рудич Л. В. «Людський потенціал споживчої кооперації як чинник забезпечення якості життя сільського населення» є завершеним науковим дослідженням, яке містить нові підходи до вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у подальшому розвитку науково-методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування людського потенціалу споживчої кооперації як чинника підвищення рівня життя сільського населення. Обрану тему в основному розкрито, визначені завдання роботи в цілому вирішено. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Автореферат повною мірою висвітлює усі положення наукової новизни та отримані в дисертації результати. Тема дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 - демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота Рудич Лесі Василівни «Людський потенціал споживчої кооперації як чинник забезпечення якості життя сільського населення», що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння

вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а авторка дисертації заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
економічних проблем соціальної політики
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України

В.П. Антонюк

Підпис головного наукового співробітника
д.е.н., проф. В.П. Антонюк завіряю:
Учений секретар
Інституту економіки промисловості
НАН України

«14» квітня 2016 р.

М.О.Солдак